

22- Kezalik mevcudat, vücuduyla Vâcibü'l-vücud'un vücub-u vücuduna ve ölüm ve zevaliyle, teceddüdî

Kezalik mevcudat, vücuduyla Vâcibü'l-vücud'un vücub-u vücuduna ve ölüm ve zevaliyle, teceddüdî bir teselsül ile yerlerine gelen emsali, Sâni'in ezeli ve ebedi vâhidiyetine şهادet ediyorlar.

Evet, leyl ve neharın ihtilafı, fusul-i erbaanın tahavvülü ve unsurların tebeddülü hengâmlarında meydana çıkan şu güzel mevcudat ve bu latîf masnuatta devamla cereyan eden mübadele ve devir ve teslim muamelesi kat'î bir şهادetle sermedi, âli, daimü't-tecelli bir Sahib-i Cemal'in vücuduna ve bekasına ve vahdetine şهادet eden kat'î bir bürhandır.

Ve keza senevî inkılablarda, müsebbebat ile esbabın birlikte ölüm ve zevali ve sonradan ikisinin yine birlikte iadeleri, esbabın da müsebbebat gibi âciz masnû ve mahluklardan olduğuna delâlet ettiği gibi; bu masnuat ve mevcudatın, bir Zat-ı Vâhid'in müteceddid bir sanatı olduğuna da şهادet eder.

“Mevcudat, vücuduyla Vâcibü'l-vücud'un vücub-u vücuduna...”

Yani varlıklar, var olmalarıyla **Vâcibü'l-vücud olan Allah'ın varlığının zorunlu olduğuna** delildir. Çünkü mümkün varlıklar kendi kendine var olamaz. Bir çiçek, bir insan, bir yıldız, bir kuş kendi varlığını kendisi veremez. Varlığı başkasından alan her şey, varlığı kendinden olan bir Zât'a muhtaçtır. İşte o Zât, Vâcibü'l-vücud olan Allah'tır.

Ölüm ve zevaliyle, teceddüdî bir teselsül ile yerlerine gelen emsali, Sâni'in ezeli ve ebedi vâhidiyetine şهادet ediyorlar.

Varlıkların ölmesi, solması, dağılması ve kaybolması ilk bakışta yokluk gibi görünür. Fakat

Üstad burada daha derin bir noktayı gösteriyor: **Mahlûkat gider, fakat yaratma fiili devam eder.** Bir yaprak düşer, yerine yenisi gelir. Bir çiçek solar, baharda emsali açar. Bir nesil gider, ardından başka nesil gelir. Demek fani olan mahlûktur; bâkî olan, onları sürekli yenileyen Sâni'dir.

Teceddüdi teselsül, yenilenerek devam eden silsile demektir. Mesela gece gider gündüz gelir; kış gider bahar gelir; bir nesil ölür başka nesil doğar; bir meyve çürür, yeni meyveler çıkar. Bu sürekli yenilenme, tesadüfî bir akış değil, aynı sanatın tekrar tekrar tazelenmesidir.

Bu yenilenme gösterir ki sanat değişiyor ama Sanatkâr değişmiyor. Varlıklar gelip gidiyor ama onları yaratan Zât bâkî kalıyor. Her gelen varlık aynı sanat dilini, aynı kudret mührünü, aynı hikmet ölçüsünü taşıyor. Demek yapan birdir, sanatı sürekli, hükmü devamlıdır.

Evet, leyl ve neharın ihtilafı, fusul-i erbaanın tahavvülü ve unsurların tebeddülü hengâmlarında

Leyl ve nehar, gece ve gündüz demektir. Gece ile gündüzün ardı ardına gelişi büyük bir değişimdir. Fakat bu değişim içinde hayat devam eder. Gece istirahat, gündüz çalışmaya hizmet eder. Bu düzenli değişim, başıboş bir dönüş değil, hikmetli bir idaredir.

Fusul-i erbaa, dört mevsimdir. İlkbahar, yaz, sonbahar ve kış sürekli değişir. Kışta ölü gibi görünen yeryüzü, baharda yeniden dirilir. Yazda kemale eren meyveler, sonbaharda toplanır. Mevsimlerin bu dönüşü, Allah'ın hem kudretini hem rahmetini hem de bekasını gösterir.

Unsurlar, hava, su, toprak, ateş/ısı gibi temel maddî unsurlardır. Bunlar sürekli değişir. Su buhar olur, bulut olur, yağmur olur, toprağa iner, bitkiye girer, meyve olur, bedene rızık olur. Unsurlar değişir ama bu değişim içinde hikmetli neticeler çıkar. Bu da unsurların kendi başına değil, bir Sâni'in emriyle çalıştığını gösterir.

Meydana çıkan şu güzel mevcudat ve bu latîf masnuatta devamla cereyan eden mübadele ve devir ve teslim muamelesi kat'î bir şehadetle sermedî, âlî, daimü't-tecelli bir Sahib-i Cemal'in vücuduna ve bekasına ve vahdetine şehadet eden kat'î bir bürhandır.

"Şu güzel mevcudat ve bu latîf masnuat..."

Bu değişimler sırasında ortaya çıkan çiçekler, yapraklar, meyveler, kuşlar, hayvanlar ve insanlar **latîf masnuat**, yani ince sanatlı eserlerdir. Bunlar kaba ve rastgele meydana

gelmez. Her biri ölçülü, süslü, hikmetli ve vazifeli olarak var edilir.

“Mübadele, devir ve teslim muamelesi...”

Kâinatta sürekli bir teslim-tesellüm vardır. Gece vazifeyi gündüze devreder. Kış vazifeyi bahara bırakır. Eski yapraklar gider, yenileri gelir. Bir nesil sahneden çekilir, başka nesil gelir. Bu gidiş-geliş düzensiz bir yok oluş değil, muntazam bir nöbet değişimidir.

“Sermedî, âlî, daimü't-tecelli bir Sahib-i Cemal...”

Bu sürekli güzellik akışı, **sermedî**, yani ezelî ve ebedî bir Cemal sahibini gösterir. Çünkü güzellikler gelir gider; fakat güzelliği yaratan Cemal sahibi bâkîdir. Çiçek solar ama güzellik baharda yeniden gelir. Gündüz biter ama ışık tekrar doğar. İnsan ölür ama hayat yeni fertlerde devam eder.

“Senevî inkılablarda...”

Senevî inkılab, senelik değişimler demektir. Her yıl kıştan bahara, bahardan yaza, yazdan sonbahara geçilir. Bu yıllık değişimlerde hem sebepler hem neticeler beraber değişir. Mesela baharda sadece çiçekler gelmez; onlara hizmet eden yağmur, güneş, hava, toprak hareketleri de birlikte gelir.

“Müsebbebat ile esbabın birlikte ölüm ve zevali...”

Esbab, sebepler; **müsebbebat**, sebeplerden meydana gelen neticeler demektir. Mesela meyve müsebbebtir; ağaç, toprak, su, güneş zahirî sebeplerdir. Sonbaharda meyve de gider, yaprak da gider, bahar şartları da değişir. Yani sadece neticeler değil, sebepler de fânidir.

“Sonradan ikisinin yine birlikte iadeleri...”

Baharda hem sebepler hem neticeler yeniden gelir. Yağmur gelir, toprak canlanır, güneş tesirini gösterir, ağaç yeşerir, çiçek açar, meyve çıkar. Demek sebepler de neticeler gibi yaratılıyor, yenileniyor, gönderiliyor. Sebepler kendi kendine sahip ve fail değildir.

“Esbabın da müsebbebat gibi âciz masnû ve mahluklardan olduğuna delâlet eder...”

Üstad diyor ki: Sebepler de neticeler gibi yaratılmıştır. Ağaç meyveyi yaratamaz; çünkü ağaç da yaratılmıştır. Toprak çiçeği icat edemez; çünkü toprak da emre tâbidir. Güneş hayatı veremez; çünkü güneş de mahlûktur. Sebep de acizdir, netice de acizdir. İkisi de Allah'ın sanatıdır.

“Bir Zat-ı Vâhid'in müteceddid bir sanatı olduğuna da şehadet eder.”

Bütün bu yenilenmeler, tek bir Zât'ın sürekli tazelenen sanatıdır. Her bahar yeni bir sanat sergisi gibidir. Her sabah yeni bir sahife açılır. Her doğan canlı yeni bir ilahî mektup gibidir.

Fakat üslup birdir, mühür birdir, kalem birdir. Demek sanat yenilenir; Sanatkâr birdir.

Netice

Varlıklar var olmalarıyla Allah'ın varlığını, yok olmalarıyla Allah'ın bekasını, yerlerine benzerlerinin gelmesiyle de Allah'ın birliğini gösterir. Çünkü gelenler ve gidenler değişir; fakat yaratma fiili, sanat üslubu, hikmetli düzen ve cemal tecellisi devam eder. Sebepler de neticeler gibi fânidir; öyleyse hakiki fail sebepler değil, ezeli ve ebedî olan Allah'tır.